دەربارەی "ئیسلامی سیاسی" لە كوردستان (بەشی سێیەم) ... ئیسماعیل ئیبراهیم ڕواندزی

ئیسلامیەكانی كوردستان: سەرەتای كار

ڕەوتە ئیسلامیەكانی كورد لە سەرەتای دروست بوونیان، واتە لە كوتایی هەشتاكانی سەدەی ڕابردوو، لە ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ بیری نەتەوەیی كورد بۆ سەربەخۆیی پێكهاتن. لە كاتێكدا ڕەوتە ئیسلامیەكانی عەرەب و فارس و تورك، ناسنامەی نەتەوەیی و یەكپارچەیی دەولەتی نەتەوەیی (كە تیایاندا خاكی كوردستان بەزۆر و زۆرداری پێوەیان لكێندراوە) و تایبەتمەندی ڕوشەنبیری نەتەوەیی خۆیان بە یەكێك لە ئەركەكانی ئیسلام و "سەوابتەكان" و لە ئەجندە سەرەكیەكانیان زانیوە، ئەوا جیاواز لەوان ئیسلامیەكانی كورد هەولّی شێواندنی ناسنامە و جوگرافیای نیشتمانی و ڕۆشەنبیری كوردیان داوە و دەدەن لە قازانج برەودان بە بیری "ئوممەی ئیسلامی" و برابچوكی گەلی كوردستان.

ئەگەرچی هۆكاری سەرهەڵدانی "ئیسلامی سیاسی" لە ڕووی مێژووییەوە دەگەرێتەوە بۆ رووخانی ئیمبراتۆریەتی خیلافەتی ئوسمانی و رەتكردنەوەی سیكولاریزم، بەلاّم لەو سەردەمەش ئیسلامیەكانی عەرەب كاتێك پێیاندادەگرت لە سەر دامەزراندنی "كۆمەڵگاییەكی ئیسلامی راستەقینە" و گەرانەوە بۆ بەهاكانی ئایینی ئیسلام، ئەوا ئیسلام لای ئەوان زیاتر لە بیری ناسیونالیستی عەرەبی دەچوو وەك لە ئایینێك. ئەگەر سەرنج بدەین لە بنچینەدا پرۆژەی ڕەوتە ئیسلامیەكانی عەرەب لە سەردەمێكدا جەماوەری بووەوە، كە هەموو ڕەوتە سیاسیە غەیرە دینیەكان، لە كۆمونیسەكانەوە بگرە تا ناسیونالیست و سۆسیال ـ ناسیونالیسەكان شكستیان خوارد لە بەدیهێنانی "یەكێتی نەتەوەیی عەرەب" و "سەربەرزی و مەزنی نەتەوەی عەرەبی". بە واتایەكی تر كاریگەری ڕەوتی ئیسلامی گرنگیەكی ئەوتۆی نەبوو كاتێك گەلی عەرەب پێیوابوو پرۆژەی ڕەوتە ناسیونالیست و سۆسیال ـ ناسیونالیستەكان بە "یەكێتی نەتەوەیی" و سەركەوتنی یەكجارەكیان بەسەر ڕۆژئاوا و زایونیزم دەگەیەنێ. دیارە حەزدەكەم ئەوە بلّیم، گەلّێك هۆكاری تریش هەن كە ڕەوتی "ئیسلامی سیاسی" گەشە پێدا، بەلاّم من لێرەدا مەبەستم نیە بە ووردی و تێروتەسەلی باسیان بكەم چونكە كارێكی وا نووسینێكی تایبەتی دەوێ.

كۆتایی هەشتاكان و سەرەتای نەوەدەكان، بەهۆی رووخانی یەكێتی سۆڤیەت و گۆڕانە نێودەوڵەتیەكان و شەری یەكەمی كەنداو، ڕەشەبایەكی سیاسی پر لە ئالّوگۆری بەسەر ناوچەی ڕۆژهەلاّتی ناوەراست لەگەل خۆ َ هێنا، بە جۆرێك كاریگەری ڕیشەیشی دانا لە سەر كوردستان. لە كوردستان ئالّوگۆرەكان بوونە هۆی رزگاری بەشێك لە خاكی كوردستان لە ژێر چنگی ڕژێمی ئێراق و بەمەش كرانەوەیەكی سیاسی روویدا و دەرگای چالاكی سیاسی ئاشكرا كرایەوە بە ڕووی هەموو پارت و هێزە سیاسیەكان لەمانەش ڕەوتە ئیسلامیەكان. "ئیسلامیەكانی كورد" هەر لە سەرەتادا بەردەوام خاوەنی خیتابێكی توندوتیژ و ڕادیكال بوونە لە دژی هێزە سیاسیەكان و دەستهەلاّتداران و حكومەتی كوردستان. ئەم ڕەوتە بە تایبەتیش ڕێكخراوی " بزووتنەوەی ئیسلامی لە كوردستان" توانیان لە ڕێگەی خیتابی توندوتیژی و كاری خێرخوازی ئیسلامی بەشێكی بەرچاو لە توێژە فەرامۆشكراوەكانی كوردستان بۆ لای كاری توندوتیژی دژ بەكۆمەڵگا ڕاكێشن. قسە و لێدوانی ئیستفزازیانەی ڕابەرانی ئەم ڕەوتە لە دژی دەستهەلاّتی كوردی و حكومەتی كوردستان و ڕێزنەگرتن و

باوەرنەهێنان بە یاسا و شوبهاندی یاساکانی حکومەت بە کوفرو لادان لە ئیسلام، بووە هۆی گۆرینی هەڵوێستی پارتە نەتەوەییەکانی کوردستان بەرامبەر بەم ڕەوتە. ئەوەبوو شەڕ هەلگیرسا و بەشێکی بەرچاو لە هێزی چەکداری ئیسلامیەکان لەنێوبردران.

بەوپێیەی ڕەوتی ئیسلامی لەیەك سەرچاوەی فیکری و قوتابخانە پێکنەهاتبو، بۆیە جەستەیەکی پتەوە و یەکپارچەش نەبوو بەڵکو ڕاستیەکەی لە ناخی ڕێبەرایەتی ئەو ڕەوتە زۆرێك فڕاکسیونی جیاواز هەبوون کە هەریەکێکیان بەپێی ئامانجە ئایدۆلۆژیە جیاوازیەکانیان تەشکیلی فیرقە و کۆمەڵی خۆیان دابوو، و دوایی وەك بینیمان کەسایەتی کاریگەریان لێدەرکەوتن. بۆیە سیاسەتێك کە ڕێکخراوی "بزووتنەوەی ئیسلامی لە کوردستان" پەیرەوی دەکرد بە زێدەڕۆیی و ناواقعی لەقەلەم دەدرا لە لایەن هەندێکی ترلە کەسانی کاریگەر لە ڕەوتی ئیسلامی کوردستان. ئەمانە کە لە سەرەتادا بە "ئیسلامیە سەربەخۆکان" چالاکی ئیسلامی و سیاسیان دەکرد ڕەخنەیان لە شێوە و بەرنامەی کاری "بزووتنەوەی ئیسلامی لە کوردستان" هەبوو، و بۆیەش دوایی لە پرۆسەی گەشەکردنیان پارتی " یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان" یان پێکهێنا.

ئاڵوگۆرە سیاسی و ناوچەیی و نێودەولەتیەکان وایکرد کە ڕەوتە ئیسلامیەکانی کوردستان وەك هەموو ڕەوتە ئیسلامیەکانی تر چاوبخشێنەوە بە تاقیکردنەوەکانیان لەژێر ڕۆشنایی هاوکێشەی سەرکەوتنەکان و شکستەکان، و ڕۆشنیشە شکستەکانیان زۆرتر بوون لە سەرکەوتنەکان مادامەکی زۆربەی ئەو ڕەوتانە گورزی کوشندەیان پێکەوت و ناچارکران خیتابی توندوتیژی خۆیان تا ڕادەیەك بگۆڕن. ڕەوتە ئیسلامیەکانی کوردستان تا ئێستاش جیاوازی لە هەڵوێستەکانیان هەیە سەبارەت بە مەسەلە و رادەی ریفۆرم و بەخۆداچونەوە، ئەمەش وەستاوەتە سەر مێژوو و قوتابخانەی هەریەك لەم ڕەوتانە و ڕادەی گورزخواردن و زیانەکانی هەریەك لەم ڕەوتانە لە رووبەڕووی چەکدارییدا، بەڵام گومان نیە کە خەریکە ووردە ووردە زۆربەی ئەم ڕەوتانە هەنگاو دەنێن بەرەو چالاکی وکاری سیاسی لەچوارچێوەی گەمەی دیموکراسیدا، وەك ئەوەی بینیمان چۆن "بزووتنەوەی ئیسلامی لە کوردستان" و "کۆمەڵی ئیسلامی کوردستان" کە پێشتر لەسەرەتای نەوەدەکانی سەدەی ڕابردوو هەردووکیان لە ژێرناوی "بزووتنەوەی ئیسلامی لە کوردستان" چالاکی چەکدارییان دەنواند ئێستا بە حەماسەوە بەشداری هەڵبژاردنەکان دەکەن.

"ئیسلامی سیاسی " و بزووتنەوەی نەتەوەیی لە کوردستان

ئەمرۆ کوردستانی ژێردەستی ئێراق بە قۆناغی پرۆژەی شکلپێدانی ناسنامەی نەتەوەیی و جوگرافی و سەربەخویی تێدەپەڕێ. دەتوانم بڵێم لەگەڵ بوونی دەستێوەردان و ترسی هێزە دەرەکیەکان بیری ئیسلامی سیاسی ترسێکی یەکجار گەورەی شاراوە و نادیارە لە سەر مەفهومی دەولەتی کوردی و بیری نەتەوەیی. دابەشکردن و تەفرەقە دروستکردن لە نێو گەلی کوردستان لە سەر بنچینەی ئایینەکان و مەزهەبەکان ڤایرۆسێکی یەکجار کوشندەیە (بە تایبەتیش هێشتا کوردستان نەبۆتە نیشتمانێك و ناسنامەیەکی دیار و باوەرپێکراو و فەرمی لەسەر ئاستی جیهان و دەولەتان) لە لەشی پرۆژەی نەتەوەیی. بەهۆی بوونی کۆکتێلی مەزهەب و ئایین و میللەتی جۆراوجۆر لە کوردستان تەنیا ڕێگە بۆ بنیاتنان و تەشکیلی جوگرافی و نەتەوەیی کوردستان برەوپێدانە بە مەفهومی "نیشتمانی کوردستان" و پەیوەندی و ناسنامەی "کوردستانیبوون".

لە هیچ سەردەمێك ئایینی ئیسلام لە کوردستان نە لە لایەن پارتە نەتەوەییەکانی کوردستان و نە لە لایەن دەستهەلاتی ناوەندی بەغا دژایەتی و بەرهەڵستکاری نەکراوە. بە

پێچەوانەوە ئیسلام وەك ئاینێك هەمیشە بەهرەمەند بووە لە پاڵپشتی، و جێگەورێگەی گرنگ و تایبەت بە خۆشی لە کوردستان پاراستوە. پارتە کوردستانیە سەرەکیەکان لە سەرەتای دروست بوونیان زۆرێك لە سیاسەت و بەرنامەکانیان ڕەنگدانەوەی داواکاریە ئاینیەکانی میللەت بووە، بۆیە هەوڵی ڕەوتی ئیسلامی سیاسی بۆ دووبارە بە ئیسلامیکردنەوەی کۆمەڵگای کوردستان بێجگە لە یۆتۆپیاکی سیاسی ئیسلامی هیچی تر نیە.

ئەگەرچی ئیسلام وەك ئایین جێگای ڕێز و پاڵپشتی باڵی ڕاستی حیزبە نەتەوەیەکانی کوردستان بووە و لە بەرامبەریشدا ئەو حیزبانە هەمیشە بەهرەمەند بوونە لە پاڵپشتی ئاینپەروەران و پێکهاتە و کۆمەڵە کۆنسێرفاتەکانی کوردستان، بەڵام هیچ یەکێك لەم پارت و هێزە ئیسلامیانەی ئەمرۆ، کە لە گۆڕەپانی سیاسی کوردستان چالاکن، لە منداڵدان و ناوەندە کۆنسیرفاتەکانی پارتە کوردیەکان سەریان هەڵنەداوە. پارت و هێزە ئیسلامیەکانی گۆرەپانی کوردستان بەرهەمی سەرچاوە فیکری و فیزیکیەکانی دەرەوەن و ئاو لە سەرچاوەی نمونەی حکومەت و پارت و هێزە ئیسلامیەکانی دەرەوەی سنووری کوردستان دەخۆنەوە (1) ، و بیری رزگاری نەتەوەیی کوردستان نە بنەمای خاڵی دەستپێکردن و پێکهاتنیان بووە، و نە ئامانجیشیانە. (2)

پەراوێزەکان:

1 ـ "سەلاحەدین موحەمەد بەهائەدین" ئەمینداری گشتی یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان لە چاوپێکەوتنی لەگەڵ ڕۆژنامەی " یەنی شەفەقی" تورکی، کە لە سایتی ئینترنێتی یەکگرتووی ئیسلامی دانراوە، دەڵێ:{لە ڕاستیدا بزاڤەکەی ئێمە شێوەیەکی ڕێکخستنی برایانی موسلمانە و ڕەگ و ڕیشەیشی بۆ ساڵانی 1950 دەگەڕێتەوە. دوای ئەوەی فیکری برایان گەیشتە ئێراق، وورده وورده بە ئێمەش گەیشت } وە لە شوێنێکی تر لە هەمان چاوپێکەوتن دەڵێ: { من 30 ساڵە لە نێو بزافی ئیسلامی پێگەیشتوم و ئێمە سوود لە هەموو ئەو کەسانە وەردەگرین کە ڕۆڵی هەبێ لە بزافی ڕابوونی ئیسلامیدا }

2 ـ مەلا عەلی باپیر ڕابەری "کۆمەڵی ئیسلامی کوردستان" لە چاوپێکەوتنێکی لەگەڵ گۆڤاری "هەرێم" ی ژمارە (345) دەڵێ: (من لە سەرەتای تەمەنمەوە، وات هەر لەو کاتەی کە خۆم ناسیوە و شارەزاییەکم لە دین پەیداکرد وەکو دینداری شەخسی، پێش ئەوەی بیر لە خەڵك بکەمەوە، لەبیری ئەوەدا بووم چۆن بەپێی ئەو عەقیدەو تێڕوانینە ئیسلامیەی کە من وەرمگرت، وابکەم وردە وردەو پلە بە پلە خوا لە خۆم ڕازی بکەم و چۆن دینداری و موسلمانێتی بکەم. دوایی وردە وردە تێگەیشتنم لە ئیسلام قوڵترو فراوانتربوو، دیارە بە پلەی یەکەم لەبەر ڕۆشنایی قورئان و سوننەت، پاشان لەبەر ڕۆشنایی کتێب و بەرهەمی زانایان، ئەو ڕاستیەم بۆ دەرکەوت کە ئیسلام وەك چۆن داوای پابەندی شەخسی لە مرۆڤ دەکات کە لەزاتی خۆیدا بە دینەوە پابەندبێ، داوای پابەندی کۆمەڵیشی لێدەکات، واتا بۆم دەرکەوت ئیسلام وەك چۆن کۆمەڵێك ئەرکی تێدایە، بە ئینسان وەك تاك لە خودی خۆیدا خێبەجێ دەکرێ، وەکو ئیمان، عەقیدەو عیباداتی شەخسی، خۆپاراستن لە گوناح و چاکەکاری شەخسی و خۆڕازاندنەوە بە سیفاتی باش کە ئەوانە بە تاك جێبەجێ دەکرێن، وێرای ئەوەش کۆمەڵێك ئەرك و فەرمانیش هەن کە بە ئینسانێك جێبەجێ دەکرێن، لە کاتێکدا تاکێك دەبێ لە کۆمەڵێکداو دەبێ هەموو بەیەکەوە دەسبا بۆ یەکتربگرن، یانی هەر لە سەرەتاوە ئەو حەقیقەتەم بۆ دەرکەوت و ئەوەش پالی پێوەنام کە لە بیری ئەوەدا بم ڕێکخراوێکی ئیسلامی بنیات بنێم) {تەئکید لای منەوەیە}. لێرەدا مەلا عەلی باپیر زۆر بە

ڕاشکاوی باسی ئەوە دەکا کە لە منداڵیەوە کێشەی نەتەوەیی مەسەلە و غەمی ئەو نەبووە و لە هەمان کاتدا ئەوەی پاڵی پێوە ناوە ڕێکخراوێکی ئیسلامیش دروست بکات مەسەلەی نەتەوایەتی نەبووە، بەڵکو حەقیقەتێك کە ئەو دۆزیویەتیەوە و پێویستی بە بنیاتنانی ڕێکخراوێکی سیاسی بووە کەمڕەنگ و نائیسلامی بوونی کۆمەڵکای کوردستان بووە.